

КРОС-КУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ЕКОНОМІСТА-АГРАРІЯ

У статті визначено роль крос-культурної компетентності під час формування професійної компетентності майбутніх економістів-аграріїв. Узагальнено сутність понять “компетенція”, “компетентність”, “компетентісний підхід”.

Ключові слова: компетенція, компетентність, компетентісний підхід, професійна компетенція, крос-культурна компетентність.

Питання вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх аграріїв набуває останнім часом особливої актуальності у зв'язку із бурхливим розвитком ринкових відносин у сільському господарстві, переходом до формування різноманітних форм власності в аграрному комплексі України, вступом нашої країни до ВТО. Це спонукає до пошуку шляхів оновлення змісту і форм аграрної освіти з метою підготовки конкурентоспроможного вітчизняного фахівця аграрного профілю. Вирішення окреслених завдань можливе за умови, якщо під час професійної підготовки майбутніх аграріїв у вищих аграрних навчальних закладах забезпечити високий рівень професійної підготовки, яка сприятиме вирішенню складних проблем агропромислового виробництва.

Зростання відкритості державних економік, збільшення вільного руху людей, капіталів і різноманітної продукції між країнами зумовлює необхідність опанування крос-культурною компетентністю випускниками аграрних університетів економічного спрямування. Це дасть змогу майбутнім фахівцям успішно працювати із зарубіжними партнерами, вивчати міжнародний досвід економічної діяльності в різних сферах господарства і впроваджувати його в своїй діяльності на теренах рідної країни. Особливо важливою в цьому зв'язку є підготовка спеціалістів, які були б не тільки професіоналами у своїй сфері, а й відігравали роль елемента-зв'язки у відносинах між власною компанією й зарубіжним партнером, а також між компанією та її філіями в інших країнах.

Більшість останніх розробок, що стосуються комунікативних ускладнень між представниками різних культур, належать американським і західно-європейським дослідникам (У. Гудікунст, С. Кім, С. Кітаяма, Г. Маркус, Р. Нісбетт, Г. Тріандіс, Е. Холл, Г. Хофстед та ін.) і базуються на аналізі культурних систем за чотирма основними параметрами (владна дистанція, уникнення ситуацій непевності, індивідуалізм vs. колективізм, маскулініть vs. фемініть) і встановленні кореляцій між ними та певними культурними проявами.

Проблемою формування крос-культурної компетенції студентів займалися Г. Антипова, Ж. Войнова, О. Донських, І. Морковіна, Ю. Сорокін, С. Тер-Мінасова. На їхню думку, навчання спілкуванню між людьми різних націй стає можливим завдяки розумінню та врахуванню соціокультурного чинника, зокрема національних, специфічних особливостей різних компонентів культур-комунікантів. Питанням формування професійної компетентності присвячено достатню кількість психолого-педагогічних

досліджень. Так, формування професійної компетентності студентів вивчалось В. Адольфом, Ю. Варданян, А. Кочневим, І. Родіоною та ін. Проте проблеми підготовки майбутніх економістів-аграріїв до крос-культурної комунікації все ще залишаються невизначеними.

Мета статті – розглянути роль крос-культурної компетентності під час формування професійної компетентності майбутніх економістів аграрних ВНЗ.

Приєднання України до Болонського процесу окреслює нові напрями процесу реформування освіти, визначальними критеріями якого є якість підготовки фахівців, відповідність європейському ринку праці, посилення конкурентоспроможності європейської системи освіти.

Зміни у розвитку економічних процесів, виникнення різних форм власності та нових економічних відносин, розвинута інфраструктура сучасної економічної системи потребують від майбутнього фахівця фундаментальної економічної освіти, сформованості економічного мислення, опанування значною кількістю професійних компетентностей.

Проблема формування професійної компетентності фахівця в будь-якій галузі знаходиться в полі зору багатьох наукових дисциплін: соціології, культурології, психології, історії, філософії, професійної педагогіки тощо. Тому розгляд цієї складної проблеми передбачає здійснення теоретичного пошуку на перетині кількох наукових дисциплін.

Необхідність розгляду проблем освіти з точки зору компетентнісного підходу викликана загальноєвропейською та світовою тенденцією інтеграції, глобалізацією світової економіки, стандартизацією європейської освіти на засадах Болонської угоди. Істотним, як зазначає І. Зимня, є й той факт, що універсалізація перетворень у галузі освіти, забезпечення студентської та викладацької мобільності, міжнародне визнання ступенів, уведення освітніх кредитів, – все це передбачає також певну термінологічну уніфікацію. Це стосується й поняття компетентності [2, с. 9]. Крім того, необхідність введення поняття компетентності та компетентнісного підходу в освіті визначається зміною освітньої парадигми – сукупності переконань, цінностей, технічних засобів тощо.

Теоретичний аналіз проблеми формування професійної компетентності фахівців спрямовує нас до визначення понять: “компетентність” і “компетентність”. Ці поняття в сучасній науковій літературі суттєво відрізняються, тому їх доцільно розглядати як різнорівневі й окреслювати по-різному. Термін “професійна компетентність” з’явився в наукових працях у кінці 80-х рр. ХХ ст. (С. Вершловський, Б. Гершунський, Н. Кузьміна, В. Сластьонін та ін.). Огляд словникових джерел показав, що поняття “компетентність” в різних виданнях не має значних відмінностей і означає володіння знаннями, котрі необхідні для розмірковування про дещо, обізнаність, авторитетність в певній галузі знань. С. Ожегов у “Словнику російської мови” розкриває поняття “компетентність” як похідне від прикметника “компетентний” – знаючий, обізнаний, авторитетний в певній галузі [5, с. 265].

Поняття “компетентність” в широкому розумінні цього слова означає досконале знання своєї справи, сутності роботи, яка виконується, складних зв’язків, явищ і процесів, можливих способів і засобів досягнення окреслених

цілей. У зміст компетентності включається рівень базової та спеціальної освіти, стаж роботи, уміння акумулювати широкий життєвий і професійний досвід, знання можливих наслідків конкретного способу впливу на особистість.

У широкому значенні компетентність в основному розуміється як ступінь соціальної та психологічної зрілості людини, яка передбачає певний рівень психічного розвитку особистості, психологічну готовність до певного виду діяльності, що дає індивіду змогу успішно функціонувати в суспільстві й інтегруватися в нього. У вузькому значенні компетентність розглядається як діяльнісна характеристика, як міра інтегрованості людини в діяльність. А це передбачає певну світоглядну спрямованість особистості, ціннісне ставлення до діяльності та її предметів.

Отже, компетентність є готовністю та здатністю людини діяти в будь-якій сфері. Вона передбачає володіння людиною відповідною компетенцією, яка включає її особистісне ставлення до предмета діяльності. Компетентнісна в окремій галузі людина володіє певними знаннями та здібностями, які дають їй можливість обґрунтовано судити про цю галузь й ефективно діяти в ній. Важливим при цьому є не протиставляти компетентність знанням або умінням, оскільки перше поняття ширше, ніж поняття “знання” або “вміння”.

У зміст поняття “компетентність” можна включити три аспекти:

1) проблемно-практичний – адекватність розпізнавання і розуміння ситуації, адекватна постановка й ефективність виконання цілей, завдань у цій ситуації;

2) змістовий – адекватне осмислення ситуації в загальному культурному контексті;

3) ціннісний – здатність до адекватного оцінювання ситуації, її суті, цілей, завдань із позиції власних і загальноприйнятих цілей [6].

На думку Б. Гершунського, професійна компетентність – це рівень професійної освіченості, досвід, індивідуальні здібності педагога, його постійне прагнення до самоосвіти, рівень творчого і відповідального ставлення до справи [1, с. 83–84].

Професійна компетентність допускає володіння спеціалістом всією сукупністю відомих людству культурних зразків у цій галузі людської діяльності. Якщо людина компетентна і поза межами власної професійної діяльності, вона володіє загальнокультурною компетентністю [6].

А. Флієр під поняттям “культурна компетентність” розуміє досить високу міру соціалізованості й інкультурованості індивіда, що дає йому змогу достатньо вільно розуміти, використовувати та інтерпретувати весь комплекс буттєвих і спеціалізованих знань, які утворюють стандарти загальносоціальної ерудованості людини в конкретному середовищі, сукупність правил, зразків законів, звичаїв, заборон.

Культурна компетентність особистості виявляє, насамперед, міру її обізнаності із сукупним соціальним досвідом нації в цілому і нормами міжлюдських відносин, які вироблені цим досвідом [7, с. 240–242].

Поняття крос-культурної компетентності досліджувалось багатьма вченими та називалось по-різному: “міжкультурна ефективність” (Хаммер,

Гідіцинт і Візман, 1978; Ханніган, 1990; Куї та Ван Ден Берг, 1991), “міжкультурна компетентність” (Дінджис, 1983; Чень, 1998; Ортиць і Мур, 2000), “компетентність міжкультурної комунікації” (Шпітцберг, 1989; Візман, Хаммер і Нішіда, 1989; Кім, 1991), “ефективність крос-культурної комунікації” (Рубен, 1987), “крос-культурна ефективність” (Келі, 1989), “компетентність різноманітності” (Кокс і Біль, 1997), “багатокультурна компетентність” (Поуп і Рейнольдс, 1997), “крос-культурна компетентність” (Г. Феррапонтов, 1999) та ін.

Аналізуючи праці вчених, можна побачити, що вони пропонують де-що різні, але не протилежні визначення терміна “крос-культурна компетентність”. На нашу думку, можна погодитися з тими, хто вважає, що крос-культурна компетентність повинна визначатися як “процес навчання новій культурі, її мові, типам поведінки з метою розуміння людей цієї культури, відчуття симпатії, бажання успішно жити та взаємодіяти з ними”. Проте слід відзначити, що для розвитку компетентності студентів суттєвою в цьому процесі є можливість трансформації точок зору та відповідна реакція на проблеми та можливість взаємодії з людьми, які належать до інших культур.

Аналізуючи думки багатьох дослідників, можна відокремити такі основні елементи крос-культурної компетентності:

1) когнітивний (знання про інші культури (групи) та когнітивні можливості вищого рівня);

2) внутрішньоособистісний (співвідноситься з внутрішнім станом, із розвитком “Ego” та самовизначенням особистості) [3];

3) міжособистісний (відноситься до здатності людини знаходити спільну мову та відповідно поводитись під час міжкультурної взаємодії).

Таким чином, крос-культурна компетентність містить такі можливості, типи поведінки та практичної діяльності, які дають індивідам змогу ефективно взаємодіяти з іншими індивідами, соціокультурне середовище яких відрізняється від їх особистого походження та виховання. Для цього слід мати повагу до людей і розуміння культурної різниці між ними.

Можна погодитися з тими авторами, які визначають три специфічні освітні цілі, які пов’язані з крос-культурною компетентністю:

1) виховання інтелектуальної терпимості (відкритість новим ідеям, готовність мати сумніви в загальноприйнятому та традиційному, вміння долати складності та невизначеності, розуміння й оцінювання інтелектуального та культурного різноманіття, космополітичний світогляд та ін.);

2) формування гуманного світогляду (здатність відчувати емпатію, піклування, співчуття, повагу; навички в спілкуванні та співпраці з представниками іншого соціокультурного середовища);

3) навчання навичок практичної толерантності (вміння розуміти нові ідеї та види діяльності, готовність приймати зміни, бути кмітливим при вирішенні проблем, готовність іти на компроміси, залишати варіанти вибору та ін.).

Висновки. З прискоренням глобалізації та поширенням міжнародних ділових зв’язків в Україні зростає потреба у висококваліфікованих спеціалістах у галузі аграрного бізнесу. Інтеграція в світовий культурний, освіт-

ній і економічний простір вимагає якісної підготовки фахівців, здібних до успішної професійної діяльності в рамках світової спільноти. Нові умови життя, нові вимоги до майбутнього фахівця, нові прийоми прийняття на роботу вимагають вдосконалення підходів до підготовки сучасного фахівця. У цьому контексті володіння крос-культурною компетентністю стає необхідністю для майбутнього фахівця.

Випускники зі сформованою крос-культурною компетентністю матимуть змогу успішно долати професійні проблеми та взаємодіяти з колегами та клієнтами, які належать до різних культур, що дасть їм можливість зайняти своє місце в сучасному світі та сприятиме ефективному функціонуванню в аграрній галузі.

Актуальними напрямками подальшої розробки проблеми є окреслення процесу формування крос-культурної компетентності майбутніх аграріїв як необхідної складової професійної освіти.

Список використаної літератури

1. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века / Б.С. Гершунский. – М., 1997. – 693 с.
2. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия / И.А. Зимняя. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 42 с.
3. Крючко Л.Ю. Формирование кросс-культурной компетентности студента высшей школы [Электронный ресурс] / Л.Ю. Крючко. – Режим доступа: <http://ftp.nspu.net/joo/index.php>.
4. Маєвська Л.М. Особливості формування етнокультурної компетентності майбутнього педагога в контексті глобалізаційних зрушень [Електронний ресурс] / Л.М. Маєвська. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua>.
5. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов; [под ред. Н.Ю. Шведовой]. – М. : Советская энциклопедия, 1973. – 846 с.
6. Розов Н.С. Философия гуманитарного образования / Н.С. Розов. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 1993.
7. Флеер А.Я. Культурология для культурологов : навч. посіб. для высшей школы / А.Я. Флеер. – М. : Академический проект, 2000. – 496с.

Резунова О.С. Кросс-культурная компетентность как неотъемлемая составляющая профессиональной компетентности будущего экономиста-агрария

В статье определена роль кросс-культурной компетентности в процессе формирования профессиональной компетентности будущих экономистов-аграриев. Обобщена суть таких понятий как “компетенция”, “компетентность” и “компетентностный подход”.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, компетентностный подход, профессиональная компетентность, кросс-культурная компетентность.

Rezunova O. Cross-cultural competence as an integral component of professional competence of the future of agrarian economist

It is shown the role of cross-cultural competence in a process of professional competence formation in agrarian students education. It is given general meaning of such words as “competency”, “competence” and “competence approach”.

Key words: competency, competence, competence approach, professional competence cross-cultural competence, international communication, practical training.